

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію *Гуральної Світлани Степанівни*
«Духовна творчість галицьких композиторів кінця XIX – першої половини XX
століть в контексті літургійно-хорової практики регіону»,
представленої на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства
за спеціальністю 17.00.03 – Музичне мистецтво

«Буду славити Господа з повного серця, –
в колі праведних та на згромадженні!
Великі Господні діла –
вони пожадані для всіх, хто їх любить!»
(Псалом 110)

Більш як тисячолітня історія християнства на українських землях засвідчує, що духовна аура нашого народу була постійно загрожена. Вона піддавалася нищівним ударам як зовнішніх ворогів, так і випробуванням внутрішніх недругів. Українська християнська церква незалежно від конфесії (православна чи греко-католицька) весь цей час йшла своїм нелегким шляхом служіння Господу і українцям. Останні два століття були особливо складними у збереженні ідентичності української церкви, нашого народу і національної культури, в т. ч. музичної. Сучасне українське мистецтвознавство, позбавившись із проголошенням незалежності України табуєваних раніше для дослідження тем і напрямів, активно розбудовує сакральний аспект вітчизняної хорової культури. Духовна творчість композиторів Галичини кінця XIX – першої половини XX століть, як її складова, вже була предметом дослідження науковців, однак залишаються лакуни, які ще потребують наукового дискурсу. З цього погляду, актуальність дисертації Гуральної Світлани Степанівни, яка присвячена духовній творчості галицьких композиторів кінця XIX – першої половини XX століть в контексті літургійно-хорової практики регіону, не викликає сумніву.

Дисертація має чітку і логічну структуру, складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

Визначення категоріального апарата дисертації, зокрема об'єкта та предмета роботи, врівноважується формулюванням мети дисертації, що дозволяє конкретизувати напрями науково-дослідницьких пошуків.

Для розв'язання поставлених завдань п. С. Гуральна використовує комплекс взаємоузгоджених методів.

У *першому розділі* дисертантка розглядає соціокультурні умови розвитку літургійної творчості в Галичині XIX – першої половини XX століть, зосередившись на суспільно-політичному дискурсі, впливі міжконфесійних дискусій на розвиток української духовної музики у Галичині (підрозділ 1.1) та відображенні проблематики літургійної творчості Галичини у періодиці кінця XIX – першої половини XX століть (підрозділ 1.2).

Дослідниця наголошує, що «...український етнос, розрізнений в межах австрійського, російського, а згодом і польського геополітичних впливів так гостро відчув конфліктні сторони трьох різних конфесій – православної, греко-католицької і римо-католицької» (с. 19 дис.). Аналізуючи проблематику суспільного дискурсу в Галичині кінця XIX ст., п. С. Гуральна висновує реформування обряду в ділянці літургії та церковного співу, а також вплив на духовно-релігійну творчість галицьких композиторів, які мистецькими силами підкреслювали національну приналежність, важливість для утвердження самостійності УГКЦ проведення Провінціального Собору (Львів, 1891 р.). При цьому дисертантка не полишає поза увагою проблеми українського православ'я і римо-католицької церкви в межах Російської імперії, проголошеної Української Народної Республіки, проведення Всеукраїнського Православного Церковного Собору 1918 року, метою якого стало узаконення автокефалії УАПЦ. В дисертації відзначені дві течії, яка впливали на менталітет українського етносу в середовищі греко-католицького духовенства, світської інтелігенції та композиторів Галичини – москвофільство (ідеї панславізму, слов'янофільства) та народовство. Наголошена особлива роль у реформуванні церковного співу митрополита Андрея Шептицького, який вивів УКГЦ на

новий, історичний рівень, і як пише дослідник ідентичності українського католицизму, доктор філософських наук Святослав Кияк, «...витворивши із неї цілком національне, українське релігійне об'єднання, зробивши її не лише чинником духовного і національного відродження українства, але й національного державотворення»¹. Саме подвижницька праця митрополита Андрея на ниві культури і просвітництва стимулювала діяльність багатьох композиторів, диригентів, співаків, діячів музичної культури.

Назва другого підрозділу фокусує увагу на відображенні *проблематики літургійної творчості Галичини у періодиці* кінця ХІХ – першої половини ХХ століть. Однак, його зміст набагато ширший, адже, як зазначає п. С. Гуральна, «на загальний огляд й обговорення виносилися різнопланові теми, пов'язані з конфесійними дискусіями, літургійно-обрядовою проблематикою, теоретичними розвідками, концертним життям, анонсами й рецензіями, а також перші проби музикологічних студій в ділянці церковного співу» (с. 33–34 дис.). Отож, теми, які висвітлювалися в тогочасній періодиці, були ширшими і виходили за рамки власне *літургійної* творчості.

Позитивно відзначаючи ґрунтовні і скрупульозні студії п. С. Гуральної періодики означеного періоду, висловимо *зауваження* щодо не повної відповідності назви підрозділу його змісту. На нашу думку, доцільніше у назві підрозділу було вжити термін «духовна творчість».

Розділ другий дисертації розкриває роль хорового мистецтва у культурному житті Галичини (за джерельними матеріалами кінця ХІХ – першої половини ХХ століть). Висвітлюються такі питання: тенденції розвитку хорового мистецтва у галицьких духовних закладах Галичини (підрозділ 2.1), співпраця церковних і світських хорових колективів в контексті культурно-мистецького життя регіону (підрозділ 2.2), локальні особливості літургійно-хорової практики у творчості композиторів Галичини (підрозділ 2.3).

Зауваження: у назві підрозділу 2.1. двічі фігурує однокоріневе слово – галицьких і Галичини.

---

¹ Кияк С. Ідентичність українського католицизму: генезис, проблеми, перспективи: монографія. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. С.158.

В цьому підрозділі дисертантка детально розглядає тенденції розвитку хорового мистецтва у галицьких духовних закладах, привертаючи увагу до організаційних аспектів, викладацького складу та репертуару навчальних хорів. На сторінці 59 зазначено, що «поступово виокремилися три сфери опанування літургійно-співочим репертуаром» – загальноосвітні заклади; вузькоспеціалізовані школи при церквах, дяко-вчительські інститути та семінарії; професійні колективи. **Зауваження:** Однак, у тексті цього підрозділу не йдеться про жодний професійний колектив.

Запитання: які професійні українські колективи існували в цей час в Галичині, що виконували духовну хорову музику?

Тісна співпраця церковних хорів та світських колективів Галичини, що всебічно висвітлюється у підрозділі 2.2., сприяла активному розвитку вокальної, хорової і хормейстерської майстерності, формуванню ознак професіоналізму.

На с. 88 дисертації хор учнів вчительської семінарії Вебера і Станиславівський «Боян» віднесено до категорії *професійних колективів*.

Запитання: за якими критеріями п. С. Гуральна визначає професійність хорового колективу і чи можна названі вище два колективи віднести до професійних?

На основі аналізу різноманітних джерельних матеріалів п. С. Гуральна висновує, що «у греко-католицькому ареалі впродовж першої половини ХХ століття побутувало три види літургійного співу – уставний, самолівково-єрусалимковий і хоровий багатоголосий» (с. 93 дис.). Це свідчення різноманітності церковного співу з тенденцією до професіоналізму.

У підрозділі 2.2. ґрунтовно висвітлена діяльність світських хорів краю (в основному, це хори товариства «Боян») у популяризації найкращих зразків духовної музики (не тільки української, а й зарубіжної), зокрема у проведенні масштабних концертів духовної музики, відзначена роль відомих галицьких композиторів (О. Нижанківський, Є. Турула, Д. Січинський, С. Людкевич, І. Копач, Я. Вітошинський та ін.) у мистецькому процесі як активних організаторів та диригентів хорів. Не оминула п. С. Гуральна такого важливого

аспекту для розвитку духовно-музичної культури Галичини як виступи гастролюючих хорових колективів (Українська республіканська капела під проводом О. Кошиця, Український Наддніпрянський хор Дмитра Котка).

Аналіз процесів консервування, збагачення та оновлення локальних церковно-співочих традицій (підрозділ 2.3) здійснюється на основі хорової спадщини галицьких композиторів – о. М. Вербицького, о. І. Лаврівського, о. В. Матюка, о. П. Бажанського, о. М. Кумановського, о. Й. Кишакевича та ін. При цьому п. С. Гуральна зазначає два підходи до komponування духовної музики: «зادля збереження традиції композитори брали за основу одноголосі (монодійні) напиви, які з максимальним збереженням мелодики перекладали на традиційне чотириголосе хорального складу, або використовували в музичній тканині елементи фольклорного багатоголосся» (с. 113 дис.); і другий, коли «літургійні твори репрезентували оригінальну творчість з домінуванням авторського мелодичного тематизму поруч із використанням традицій європейської композиторської школи» (с. 113 дис.).

Авторка осмислює специфіку всенародного (загальнонародного) співу, що функціонував у двох своїх різновидах: самолівка та дяківка чи ерусалимка (дяківська ерусалимка), підкреслює його вагомість у збереженні локальних церковно-співочих традицій, спираючись на позиції С. Людкевича, Ф. Стешка, П. Бажанського, Б. Кудрика, М. Антоновича, сучасних науковців (Л. Кияновської, Н. Костюк, Ж. Зваричук).

У жанрі «Літургії» св. Івана Золотоустого працювали о. М. Вербицький, о. І. Лаврівський, П. Бажанський, О. Нижанківський, М. Копко, В. Матюк, С. Людкевич, Д. Січинський, Я. Ярославенко, Й. Кишакевич, Т. Купчинський та ін. І хоч структура і зміст цих композиторських творів не змінилися, а стилістичний спектр визначався достатньою поміркованістю, кожен із композиторів, як зазначав О. Козаренко, «мав свій стильовий орієнтир, який кидав додатковий естетичний “відсвіт” на загальну картину творчості митця»².

---

² Козаренко О. Феномен української національної музичної мови: монографія. Львів: Наукове Товариство ім. Шевченка, 2000. С.164.

У *третьому розділі*, який можемо трактувати як кульмінаційний у структурі дисертації, п. С. Гуральна характеризує теоретико-стильові аспекти духовної творчості галицьких композиторів, зупиняючись на відображенні монодійної традиції в літургійно-хорових творах П. Бажанського, В. Матюка, С. Людкевича, Й. Кишакевича, чині вінчання і похорону як відображенні авторського індивідуалізму (цикли М. Кумановського, Й. Кишакевича) – підрозділ 3.1; західноєвропейській стилістиці у духовній творчості Д. Січинського, Й. Кишакевича, Т. Купчинського, Я. Ярославенка, Б. Кудрика (підрозділ 3.2.).

Детальний аналіз творів галицьких композиторів, виконаний у цьому розділі, засвідчує глибокі знання дослідниці із літургіки, теорії та історії церковного співу, композиторської творчості, аналізу музичних форм, гармонії, хорового виконавства, що дало можливість яскраво представити жанрово-стильові та стилістичні особливості цілого пласта літургійно-хорової творчості, паралітургійних жанрів («Вінчання», «Панахиди»). Західноєвропейську стилістику у духовній творчості галицьких композиторів п. С. Гуральна вбачає у збереженні лідертафельного квартетного стилю як виразника західноєвропейських традицій хорового викладу (Д. Січинський), використанні засобів мелодичного розвитку (Й. Кишакевич), пошуках форм синтезу монодійної стилістики і західноєвропейських тенденцій в контексті композиторського прочитання (Я. Ярославенко).

Висновки завершують розділи та дисертаційний виклад загалом, повністю узгоджуючись із поставленими завданнями.

Дисертація написана доброю літературною мовою, текст не переобтяжений цитуванням. Значною перевагою дослідження є опора на ґрунтовні положення історії, філософії, теології, культурології, естетики та мистецтвознавства. Залучення широкого компендіуму наукових концепцій, дотичних до порушеної проблематики, забезпечили насправду науковий текст дисертації. Список джерел та використаної літератури – вражаючий (702 позиції!), у тому числі 364 пресові публікації кінця XIX – початку XX ст., 19 архівних матеріалів.

Впевнене професійне знання досліджуваної проблеми забезпечує високу міру довіри до наукових висновків п. С. Гуральної.

Наукову новизну дослідження визначає сконцентрованість на комплексному мистецтвознавчому осмисленні духовної творчості галицьких композиторів кінця ХІХ – першої половини ХХ століть. Дослідницею *уперше*: виявлено матеріали архівних і бібліотечних фондів, що висвітлюють історико-суспільні процеси Галичини кінця ХІХ – початку ХХ століть; осмислено і впроваджено до наукового обігу матеріали періодичних видань, що увиразнюють особливості літургійного життя краю в контексті конфесійної полеміки; визначено форми співпраці церковних та світських колективів на основі опрацювання пресових джерел, програм концертів і рецензій; виявлено вплив реформаторських змін в ділянці церковно-музичної освіти на хорове життя краю й активізацію композиторської творчості; проведено музично-теоретичний аналіз духовної творчості галицьких композиторів В. Матюка, С. Людкевича, Т. Купчинського, М. Кумановського, Б. Кудрика в контексті стилістичної відповідності монодичній чи західноєвропейській стилістиці. *Набуло подальшого розвитку* вивчення історіографії широкої панорами культурно-мистецького життя Галичини. *Доповнено* джерельний фонд історико-культурних матеріалів Галичини кінця ХІХ – першої половини ХХ століть.

Теоретичне значення роботи полягає в увиразненні уявлення про історико-конфесійний аспект функціонування Української Греко-Католицької Церкви в Галичині, передумов розвитку та стан дяко-регентської освіти, діяльність хорів при церквах, соборах, духовних начальних закладах та світських колективів, до репертуару яких входила духовна музика, що зумовлювало підвищення рівня вимог до церковно-хорового виконання; художньо-стильовій оцінці духовно-хорових музичних творів.

Практичне значення дослідження. Аналітичні положення дисертації можна використати при вивченні історії богослужбового музичного мистецтва, при розробці навчальних та методичних посібників релігійної тематики, хорової культури й мистецтва України в середніх та вищих навчальних

зкладах педагогічного, мистецького та духовного спрямування, для шкіл різного типу навчання, а також у практичній діяльності диригентів та колективів, до репертуару яких входять зразки галицького духовно-хорового мистецтва.

Позитивно слід оцінити і *ступінь апробації* ідей дисертаційної роботи. Авторка опублікувала 18 одноосібних наукових публікацій, з яких 11 – у вітчизняних фахових виданнях, затверджених ВАК України, 2 – у міжнародних періодичних виданнях; брала участь у міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Вагомість ідей дисертації п. С. Гуральної та їх практична значущість для українського соціуму провокує до **запитань**.

1. Оскільки концепційно важливими в роботі є поняття «духовна творчість», «літургійна творчість», «духовна музика», «літургійна музика» – чи ці поняття для Вас тотожні чи Ви їх розрізняєте? Якщо так, дайте їх чіткі формулювання.

2. Як резонує духовна творчість галицьких композиторів у сучасній літургійно-хоровій практиці України?

3. Якими є перспективи подальших досліджень в означеній проблематиці?

Висловлені вище зауваження та запитання в жодному разі не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертації.

Висновок. У цілому, треба погодитись з тим, що рецензована дисертація Гуральної Світлани Степанівни «Духовна творчість галицьких композиторів кінця XIX – першої половини XX століть в контексті літургійно-хорової практики регіону» оперта на багатопрофільну і ґрунтовну теоретичну базу, в якій значне місце належить працям з літурґіки, мистецтвознавства та музикознавства. На цій основі пошукачці вдалося *вперше* в українському музикознавстві відтворити цілісну картину церковного життя, культурно-мистецьких передумов та рівня хорового виконавства духовної музики на території Галичини кінця XIX – першої половини XX століть.

Все вище відзначене складає найбільш значимий аспект наукової новизни дисертації, тому результати дослідження, апробовані за вимогами МОН

України, мають вагоме практичне значення. Вважаю, що дисертація підтверджує самостійність роботи, відповідність її змісту і поставленим завданням та викладена на належному рівні.

Таким чином, приходимо до обґрунтованого висновку, що дисертація Гуральної Світлани Степанівни «Духовна творчість галицьких композиторів кінця XIX – першої половини XX століть в контексті літургійно-хорової практики регіону» цілком відповідає вимогам МОН України щодо предметного змісту та методологічної значущості дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – Музичне мистецтво.

Автореферат дисертації «Духовна творчість галицьких композиторів кінця XIX – першої половини XX століть в контексті літургійно-хорової практики регіону» та публікації за її темою повною мірою віддзеркалюють зміст дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації – ідентичні.

Вищенаведені положення опонентського відгуку свідчать про те, що рецензована дисертація Гуральної Світлани Степанівни «Духовна творчість галицьких композиторів кінця XIX – першої половини XX століть в контексті літургійно-хорової практики регіону» на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – Музичне мистецтво цілком відповідає вимогам МОН України до наукових досліджень на здобуття вченого ступеня кандидата мистецтвознавства за пошукуваною спеціальністю.

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства,
професор, професор кафедри
методики музичного виховання та диригування
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,
заслужений працівник культури України,
член Національної спілки композиторів України

Г. В. Карась

України, мають вагомe практичне значення. Вважаю, що дисертація підтверджує самостійність роботи, відповідність її змісту і поставленим завданням та викладена на належному рівні.

Таким чином, приходимо до обґрунтованого висновку, що дисертація Гуральної Світлани Степанівни «Духовна творчість галицьких композиторів кінця XIX – першої половини XX століть в контексті літургійно-хорової практики регіону» цілком відповідає вимогам МОН України щодо предметного змісту та методологічної значущості дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – Музичне мистецтво.

Автореферат дисертації «Духовна творчість галицьких композиторів кінця XIX – першої половини XX століть в контексті літургійно-хорової практики регіону» та публікації за її темою повною мірою віддзеркалюють зміст дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації – ідентичні.

Вищенаведені положення опонентського відгуку свідчать про те, що рецензована дисертація Гуральної Світлани Степанівни «Духовна творчість галицьких композиторів кінця XIX – першої половини XX століть в контексті літургійно-хорової практики регіону» на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – Музичне мистецтво цілком відповідає вимогам МОН України до наукових досліджень на здобуття вченого ступеня кандидата мистецтвознавства за пошукуваною спеціальністю.

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства,
професор, професор кафедри
методики музичного виховання та диригування
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,
заслужений працівник культури України,
член Національної спілки композиторів України

Handwritten signature of G. V. Karasyuk

Г. В. Карась

ПІДПИС	<i>Карась Г. В.</i>	ЗАВІР'ЯЮ
Начальник відділу кадрів Державного вищого навчального закладу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника код 02125266		
« 08 »	05	20 19 р.